

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

“FİKİR, SİYASET VE
DEVLET ADAMI
KÂZİM KARABEKİR
PAŞA” PANELİ

ÖLÜMÜNÜN 52. YILDÖNÜMÜ ANISINA

ISBN: 975-16-1364-7

Fiyat

- 6 00

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

**“FİKİR, SİYASET VE
DEVLET ADAMI
KÂZIM KARABEKİR
PAŞA” PANELİ**

ÖLÜMÜNÜN 52. YILDÖNÜMÜ ANISINA

26 Ocak 2000, Kâzım Karabekir – Karaman.
Atatürk Araştırma Merkezi ile Selçuk Üniversitesi
Kâzım Karabekir Meslek Yüksek Okulu işbirliğinde
gerçekleştirilmiştir.

956.102 4

Ölümünün 52. Yıldönümü Münasebetiyle Düzenlenen "Fikir, Siyaset ve Devlet Adamı Kâzım Karabekir Paşa" Paneli.

Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma

Merkezi, 2000

65 s. res. 19 cm.

ISBN: 975-16-1364-7

1 İstiklâl Savaşı

KİTAP SATIŞI:

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 133

06570 Maltepe/ANKARA

Tel: 009 (0.312) 232 18 09

009 (0.312) 232 44 17/3

Fax :009 (0.312) 232 55 66

e-mail: info@atam.gov.tr.

ISBN: 975-16-1364-7

İLESAM: 00-06-Y.0150.149

Ankara - 2000

Baskı: Kale Ofset Matbaacılık 0312.341 66 16

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ V

Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ

Kâzım Karabekir Paşa I

Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN

Kâzım Karabekir'de İnsan Sevgisi 11

Prof. Dr. Salim KOCA

Kâzım Karabekir Paşa'nın

Türk İstiklal Savaşı'ndaki Rolü 27

Doç. Dr. Mustafa TURAN

Kâzım Karabekir Paşa'nın Fikri Yapısı . . 47

mutasındaki Giresun gönüllülerinden oluşan bin kişilik Kars muhafız taburu idi.

Sonuç

Büyük Alman düşünür ve edibi *Schiller*'in dediği gibi, "*Milletlerini ve devletlerini ancak hayatlarını ileri sürebilenler kurtarabilirler*". İşte Kâzım Karabekir Paşa da, tıpkı Mustafa Kemal Paşa gibi, her türlü tehlikeyi göze alarak, hayatını ileri sürmüş, Türk yurdunun önemli bir parçasını Ermeni işgalinden ve tehdidinden kurtarmıştır. Başka bir ifade ile söylememiz gerekirse, o, Türklüğün hızla aleyhine akan tarihin seyrini durdurarak, başarıyla Türklüğün lehine çevirmiş ve Doğuda kazandığı zaferle Türk istiklâl savaşının zaferler yolunu açmıştır. Türk milleti, kendisine hizmet edenleri asla ve asla unutmaz. Büyük Türk komutanlarının anlaşılmaz bir gaflet sonucu "*menkubiyet (gözden ve mevkiden düşme) hayatı*"na itildiği şu günlerde, hayatını ileri sürerek, tarihî görevini başarıyla yapmış olan Kâzım Karabekir Paşa'yı minnet ve şükranla anıyoruz. Ruhü şad olsun, mekânı cennet olsun. Temennimiz, Karaman'da "*Kâzım Karabekir Üniversitesi*" kurularak, adının ve hatırasının yaşatılmasıdır.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA'NIN FİKRİ YAPISI

Prof. Dr. Mustafa TURAN*

Atatürk, "Tarih yazan, tarih yapana sadık kalmalıdır. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat şaşırıcı bir mahiyet alır." demektedir. "Gerçekler hiçbir zaman kaybolmaz. Zaman gerçeklerin müttefikidir" diyen Kâzım Karabekir de "Gençlerin hayatta ilk ve son vazifesi hakikatseverlik olmalıdır. Türk gencine yakışan doğruyu bilmek ve doğru bildiğini yapmaktan şaşmamaktır... Gençlerimiz tenkitlerini hakikatseverlik esasına göre yapmalıdır" sözleriyle değişmeyen hakikate ulaşmak için takip edilmesi gereken yolun hakikatseverlik olduğu üzerinde durmaktadır. Bu itibarla Millî Mücadele'de cephe şehit olmuş bir erinden en yüksek kademedeki komutanına, başkomutanına kadar herkesin nazar-ı dikkate alınması; hele Millî Mücadele'yi yapan ve Yeni

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Türk devletini kuran kadroyu değerlendirirken emeği geçen herkesin hakkının teslim edilmesi gerekmektedir. Kâzım Karabekir Paşa'yı da bu anlayış içerisinde değerlendirmeye çalışırsak daha aklı selim bir değerlendirme yapmış oluruz.

Kâzım Karabekir, biyografisine baktığımız zaman hayatı boyunca görevi ve sıfatı ne olursa olsun vatanını, milletini ve gelecek nesilleri düşünen bir devlet adamı olarak hareket etmiştir. Hiçbir zaman ikbal kaygusu ile hareket eden bir siyaset adamı olmamıştır.

Kâzım Karabekir'in fikri yapısını ortaya koyabilmek için O'nun yetiştiği ortama ve bu ortam içerisinde verdiği mücadelelere bir göz atmakta fayda vardır. Zira Kâzım Karabekir gerek Millî Mücadele öncesinde, gerekse Millî Mücadele döneminde ve sonrasında ileri sürdüğü fikirler, kararlılığı ve icraatlarıyla mümtaz bir yere sahiptir. Bu itibarla onun fikri yapısı, çocukluğundan itibaren yaşadığı olayların yanı sıra yeni kurulan Türk Devleti'nin kurucuları arasında yer alan diğer kişilerle birlikte değerlendirilmelidir.

Kâzım Karabekir'in biyografisine baktığımız zaman onun hayatı boyunca görevi ve sıfatı ne olursa olsun vatanını, milletini ve gelecek nesilleri düşünen bir devlet adamı olarak hareket ettiğini

görüürüz. Hiçbir zaman ikbal kaygusu ile hareket eden bir siyaset adamı olmamıştır.

Kâzım Karabekir'in fikri yapısını ortaya koyabilmek için onun yetiştiği ortama ve bu ortam içerisinde verdiği mücadelelere bir göz atmakta fayda vardır. Zira Kâzım Karabekir gerek Millî Mücadele öncesinde, gerekse Millî Mücadele döneminde ve sonrasında ileri sürdüğü fikirleri, kararlılığı ve icraatlarıyla mümtaz bir yere sahiptir. Bu itibarla onun fikri yapısı, çocukluğundan itibaren yaşadığı olayların yanı sıra yeni kurulan Türk Devleti'nin kurucuları arasında yer alan diğer kişilerle birlikte değerlendirilmelidir.

Gafriyatlı Topal Musa Paşa'nın oğullarından Ahmet Efendi'nin oğlu Mehmet Emin Paşa'nın oğlu 23 Temmuz 1882 yılında İstanbul'da Küçük Mustafa Paşa semtinde Zeyrek'te dünyaya gelen Musa Kâzım 5 yaşına gelince Zeyrek'teki Sıbyan mektebine başlamıştır. Musa Kâzım'ın burada bir yıl okula devam edebildiği anlaşılmaktadır. Babasının görevi dolayısıyla 11 yaşına kadar ilk öğrenimini değişik yerlerde ve zor şartlar altında yaptığını görüyoruz. Babası Mehmet Emin Bey Van Jandarma Alay Kumandanlığı'na nakledildiği zaman 1887 yılında ailesini (Kâzım Karabekir 6 yaşında) İstanbul'dan aldırmasıdır.

1889 yılında Elaziz Vilayeti Jandarma Alay Beyliği'ne nakledilen babasının yanında Elaziz'e gitmiştir. Van'da ve Harput'ta kaldığı üç yıl içerisinde ilk tahsilini yapan Kâzım Karabekir babasının Mekke'ye tayini üzerine üç yıl kadar da Arabistan'da gezmiştir.

Kâzım Karabekir 11 yaşında iken babasının kolera salgını yüzünden vefat etmesi üzerine çok dirayetli bir Osmanlı kadın olan annesi Hacı Havva hanım çocuklarını alarak İstanbul'a dönmüş ve kendisini oğullarının tahsil ve terbiyesine adanmıştır.

1893 yılında İstanbul'a dönen Musa Kâzım Fatih Askerî Rüştiyesi'ne girmiştir. Rüştiye'den sonra Kuleli Askerî İdadisi'ni bitirmiştir. Akabinde İstanbul Harbiyesi'ne girmiş ve 1902 yılında Piyade Mülazımı (Teğmen) rütbesiyle mezun olmuş ve Erkan-ı Harb (Kurmay) sınıfına ayrılmıştır. Aynı yıl Erkan-ı Harbiye Mektebi'ne başlamış 1905'de Erkan-ı Harb Yüzbaşısı olmuştur. Mezun olduktan sonra Edirne'deki 2. Ordu'ya tayin edilmişse de bu tayini durdurmuş, bir ay sonra da Selanik'teki 3. Ordu'ya tayin edilmiştir.

Burada Kâzım Karabekir'in okuduğu okullarda son derece başarılı olduğu, okullarını birincilikle bitirdiği ve gerek tahsil hayatı gerekse yap-

tığı görevleri sonunda ödüllendirildiğini hatırlamamızda fayda vardır.

Başarılı bir öğrenci olmaktan başka Kâzım Karabekir her şeyden önce çok okuyan bir insandır. Onun en çok tarih ile millî edebi eserler okuduğu, savaş sırasında seferi çadırlar içinde bile İstanbul'dan cepheye kitaplar getirttiği bilinmektedir. Mesela Kutül-amare'den 22 Kasım 1916 tarihinde Başkumandanlık Vekaleti İstihbarat Şube Müdürlüğü'ne yazdığı şifre ile Ahmet Refik Altınay'ın 6 ciltlik Büyük Tarih-i Umumisi'nden bir takım, Erzurumlu Mehmet Arif Bey'in 93 harbini anlatan Başımıza Gelenler adlı eserinden beşer nüsha gönderilmesini istemiştir.

Kâzım Karabekir okumasının yanı sıra yazan bir insan olduğunu da görmekteyiz. 44 eser kaleme almıştır. Kendisi hazırladığı halde üzerinde adı yazılmayan eserleri de vardır.

Kâzım Karabekir'de siyasî fikirlerinin daha okul yıllarında belirgin hale geldiğini söylememiz mümkündür. Selanik'te iken Binbaşı Enver Bey ile birlikte daha sonra İttihat ve Terakki adını alacak olan Osmanlı Hürriyet cemiyeti'nin şubesini kurmuştur. 1909'da vuku bulan 31 Mart olayı sırasında Hareket Ordusu'na Edirne'den katılarak Yıldız Sarayı'nın işgalinde başarılı oldu. 1909 se-

çimlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Meclis'e milletvekili göndererek siyasî bir fırka olması üzerine ordunun politika ile uğraşmasını doğru bulmadığından bu cemiyetten ve siyasete karışmaktan uzak durmuştur. Biraz sonra ifade edeceğimiz gibi İttihat ve Terakki hakkında Atatürk'ün de aynı düşüncelerle hareket ettiğini görürüz.

1912'de Birinci Balkan Harbi sırasında 155 gün süren Edirne müdafaası sırasında abluka altında yardımsız ve cephanesizlikten 22 Nisan 1913 tarihinde esir düşerek Sofya'ya gönderildi. İkinci Balkan Harbi sırasında 21 Temmuz 1913'te Edirne'nin istirdadından sonra 29 Eylül 1913'te Bulgaristan ile imzalanan İstanbul Antlaşması ile esaretten dönüp İstanbul'a gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı başlarında İstanbul'da İkinci Şube Müdüri olarak seferberlik için yapılan hazırlıklara katıldı. 6 Ocak 1915 tarihinde Birinci Sefer Kuvveti Kumandanlığı ile İran Harekâtı'na memur edildi. Daha sonra Irak'ta 6 ay boyunca İngilizlerle savaştı. 8 Nisan 1917'de Kafkas Cephesi'ndeki 2. Kolordu Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. Bu cephede 10 ay kadar Ruslar'a karşı savaşmıştır. Kâzım Karabekir daha sonra 3. Ordu'ya bağlı I. Kafkas Kolordusu Kumandanlığı'na tayin edildi. Bu görevi sırasında ağır kış şartlarına rağmen

1918 yılında Erzincan, Erzurum, Pasinler'in merkezi Hasankale, Sarıkamış ve Kars'ı kurtarmıştır.

22 Ekim 1918 tarihinde Güney Azerbaycan'ı boşaltarak Nahçıvan'a geri çekilme emrini alan Kâzım Karabekir Nahçıvan'a geldiği sırada 31 Ekim'de I. Kolordu'nun lağvedildiği kendisine bildirilmiş ve İstanbul'a dönmesi emredilmiştir. Ertesi günü de Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı kendisine bildirilmiştir. 7 Kasım 1918 tarihinde Batum'a gelmiş ve burada ambarlar dolusu hafif Japon toplarını büyük bir dubaya doldurarak Reşat Paşa Vapuruna takarak Trabzon'a beraberinde getirmiştir.

Elimizdeki bir belgede Millî Mücadele'nin başlarında insanımızın memleketin kurtarılması konusunda neler düşündüğü açık olarak ifade edilmektedir. 13 Ekim 1919 tarihinde Urfa Mutasarrıflığı tarafında Sadaret makamına yazılan yazıda şunlar söylenmektedir.

Memleketle alası olan eşrafın vaziyet-i hazırayı tamamen idrak ederek arzu ve emellerinin husulüne sükunetle temine âzim olup, bu cereyana muhalif olarak silahla müdafaa esasını kabul eden; diğer bir kısım halkın ise memleketin menfaat-i hakikiyesini düşünmekten ziyade fırsattan istifadeye hevaheşker oldukları anlaşılacak birinci

esasî dairesinde idare-i umur edilmekte olduğu...

Bu belgeden Anadolu'da işgallerin başlamasından beş ay sonra dahi Millî Mücadele'nin ne şekilde verileceği konusunda bir fikir birliği olmadığı anlaşılmaktadır.

Kâzım Karabekir'in Millî Mücadele hakkındaki görüşlerini 17 Haziran 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği şu şifrede bulabiliriz:

1. Askerî ve millî teşkilatımız yok edilemez.
2. İş başındaki kişiler karşılığı yerlerine gelmeden değiştirilemez.
3. Silah, cephane ve askerî araçlar teslim edilemez.
4. Herhangi bir bölgeye yabancıların yapacağı saldırı genel saldırıyı mecburi kılar.

Yukarıda verdiğimiz bilgilerin ve bu şifresindeki ifadelerden Kâzım Karabekir'in Millî Mücadele'de silahlı müdafaa taraftarı olduğu hemen anlaşılır. O, ordu olmadan istenilen başarının elde edilmesinin zorluğunu bir asker olarak da iyi bilmektedir. Tayinini Doğu Cephesi'nde bulunan XV. Kolordu Kumandanlığı'na yaptırmak istemesindeki sebep bu olsa gerektir. Şifresindeki ifadede idarî makamlarda bulunan vatansever insan-

ların desteğini de önemli gördüğünü anlıyoruz.

Mütareke gereğince Osmanlı ordularının elindeki silahların teslim edilmesi konusundaki isteklere uymadığı da kayda değer bir davranış olarak değerlendirilmelidir.

4 Mayıs 1919 günü Vilayet-i Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Erzurum Şubesi Başkanı ve yönetim kuruluna "Silahlarımızı vermeyeceğiz" diyordu. Elindeki 17.860 kişilik 4 fırkanın 30.000 nizami tüfekle her zaman seferber olabileceğini, bunların redif ve ihtiyatları, Aşiret alayları ve milislerle gerektiğinde 50.000 kişilik bir ordu ile işe başlayabileceğini hesaplıyordu.

Mayıs 1919 tarihinde İngiliz Albayı Rawlinson tarafından 3. Fırka Kumandanı Halid Bey'in teslim edilmesi istendi. Konuyla ilgili 9. Fırka Kumandanı Rüşti Bey'e şunları söyledi: "Bu heriflere (İngilizler) değil kumandan, silah da vermeyeceğiz; bir karış toprak da. Tersine Üç Sancağı da yeneden alacağız. Ülkemizi iyi bir barışa kavuşturmak için hatta rehine olarak Ermenistan'ı da ilk fırsatta işgal edeceğiz. Genel durum buna elverişli bir biçime girmiştir. İtilaf Devletleri artık savaştan bıkmıştır; hele memleketimizde tek bir askerini bile öldürmek istemiyorlar. Ermeni ve Rumlarla hesabımızı nasıl olsa görürüz."

Harbiye Nezareti sürgü kolu ve kamaların geciktirilmeden teslimini 7 Ağustos 1919'da XV. Kolordu'dan istemişse de "Halkımız karşı çıkıyor, namusunu ve yurdunu korumak için bunların verilmesini istemiyor, coşup ayaklanıyor." gerekçesiyle kolordunun silah ve mühimmatının elden çıkmasını önlemiştir.

Burada bahsettiğimiz telgrafında yabancı saldırılarının genel saldırıyı zorunlu kılar ifadesinden onun vatanın bütünlüğü konusunda hassas olduğunu gösterdiği gibi bu konuda Mustafa Kemal Paşa ile aynı fikirleri taşıdığını anlıyoruz.

28 Kasım 1918 tarihinde aynı vapur ile İstanbul boğazından girerken kaptan güvertesinden Boğazın iki tarafındaki Tabyalarda işgalci İngiliz ve Fransız bayraklarının dalgalandığını görmüş, hele Büyükdere hizasına gelince buradaki Türk bayrağının indirilip yerine İngiliz bayrağı çekildiğini görünce "Ömrümde bu kadar acı duymamıştım. Tek dağ başı mezar oluncaya kadar uğraşmalı" diyordu. Bu ifadelerinden Kâzım Karabekir'in, mütareke ile mücadelenin bitmediği bilakis yeniden başlayacağı fikrinde olduğu anlaşılmalıdır.

29 Kasım 1918'de Genel Kurmay Başkanlığı Müsteşarı, eski ve samimi arkadaşı Albay İs-

met (İnönü) Bey'le memleketin geleceği ve kurtuluşu üzerine konuştular. 6 Aralık 1919 günü Cuma Selamlığı'na çağırılmıştır. Çıkışta Padişah Fahri Yaveri Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Bu görüşmesinde ona devletin kurtuluşu için düşündüklerini söylemiştir.

23 Aralık 1918 tarihinde Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu Kumandanlığı'na tayin edildiğini öğrendi. Ancak O, Doğu Anadolu'ya gitmek niyetinde idi. Tekirdağ'a 14. Kolordu'nun başına gitmiş kısa bir süre sonra 13 Mart 1919 tarihinde merkezi Erzurum'da bulunan 15. Kolordu'ya tayin edildiğini bildiren emri almıştır.

Kâzım Karabekir 11 Nisan 1919'da İstanbul'da Şişli'deki evinde bir ameliyat yaptırdığından dinlenmekte olan Mustafa Kemal Paşa ile gizli bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede ona "Paşam ben yarın Erzurum'a hareket ediyorum. İstanbul'da ne vaziyette kalırsanız kalınız devletimizin kurtarılması için bir şey yapmak imkansızdır. .. Anadolu'ya, ordu başına geliniz; hem de Şark'a, milletin kurtuluş anahtarı şarkta'dır. Orada her şey mümkündür. Ordu da kuvvetlidir. Halk da beraber gider. .. Şark'ta Millî hükümet esaslarını kurduktan sonra siz Garb'e teveccüh edersiniz" demiştir. Mustafa Kemal Paşa da ona "iyi olayım

size mülaki olmağa çalışırım” demiştir.

12 Nisan akşamı Gülceml adlı yolcu vapuru ile yola çıkan Kâzım Karabekir Zonguldak, Sınanap, Samsun, Ordu ve Giresun’a uğrayıp 19 Nisan’da Trabzon’a ulaştı. Orada Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti’nin başkanı ve yönetim kurulu ile görüşmüş, onlara, “Bugünden işe başladım” diyerek, “İtilaf devletlerinin savaştan yorğun ve yılmış çıktıklarını bizim karşımıza ancak Rumlar ile Ermenileri çıkaracaklarını anlatarak “Buraları bizden almak isteyen hülyalı kafaları ezmeğe geldim. Elbirliği ile ve süngümüze istinaden işe başlayalım” yollu sözler söylemiştir.

21 Mayıs 1919 tarihinde 19 Mayıs’ta Samsun’a çıkan Mustafa Kemal Paşa’dan bir şifre aldı. Mustafa Kemal Paşa Samsun’dan yazdığı bu şifresinde bir an evvel kendilerine kavuşmak arzusunda olduğunu bildiriyordu.

3 Temmuz 1919 günü Erzurum’a gelmekte olan 3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ile maiyetindeki şehre 17 km mesafedeki Ilıca’da karşılaşmış, kendisiyle kucaklaşarak görüşmüşlerdir. 5 Temmuz günü de Mustafa Kemal Paşa ile birlikte dokuz kişinin katıldığı gizli bir toplantı yapmışlardır. Atatürk bu toplantı ile ilgili olarak Nutuk’ta “Tekrar toplandığımızda işin başına be-

nim geçmemi ve kendilerinin bana yardımcı ve arka olacaklarını bildirdiler” demektedir.

8 Temmuz 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’nın azledildiği haberi alınca onun yanına gitti. Birlikte Erzurum Telgrafhanesine gittiler ve Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırı’na ve Saray Başkatipliği’ne askerlikten istifa ettiğini bildirdi. Kâzım Karabekir Mustafa Kemal Paşa’ya istifasından sonra şunları söylemiştir: “Kumandamda bulunan subaylar ile erlerin saygı ve tazimlerini sunmaya geldim. Siz bundan önce olduğu gibi bundan böyle de bizim sayın kumandanımızsınız. Kolordu Kumandanı’na mahsus araba ile emrinize bir takım süvari getirdim. Hepimiz emrinizdeyiz Paşam”. Bu sözler üzerine Mustafa Kemal Paşa onun boynuna sarılarak yanaklarından tekrar tekrar öpmüştür.

14 Ocak 1920’de Mustafa Kemal Paşa’dan aldığı telgraf ile 3., 13. ve 15. Kolordular emrinde bulunacak olan Kâzım Karabekir Şark Cephesi Kumandanı görevini almıştır.

23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan TBMM’ne Edirne Milletvekili seçilmiş ise de bu sıfatı üzerinde kalmak üzere Erzurum’daki Kolordu Kumandanlığı görevine devam etmesi uygun görülmüştür. 6 Mayıs 1920 tarihinde TBMM Hü-

kümeti kendisine ek olarak Erzurum Valiliği görevini de tevdi etti.

Millî Mücadele sonrasında Kâzım Karabekir'e bakarsak; 29 Haziran 1923 tarihinde II. TBMM'ne İstanbul Milletvekili olarak seçilen, Kâzım Karabekir 17 Kasım 1924'te Hüseyin Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Cafer Tayyar Eğilmez, Dr. Adnan Adıvar gibi isimlerle birlikte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlar ve bu fırkanın Genel Başkanı olmuştur.

"İstanbul'da çıkan Son Telgraf Gazetesi'ne göre Terakkiperver Fırka "İstirabın ve hürriyet-sizliğin doğurduğu çocuktur." Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi bu fırka asabi bir hava içinde doğmuştur.

3 Haziran 1926 tarihinde partisinin birkaç üyesinin söz ve davranışları ile Doğu'daki Şeyh Said isyanına sebebiyet verdikleri gerekçesiyle Fırka kapatılmıştır. "... daha isyan başlar başlamaz Mecliste ve çevresinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı hemen hücumlara geçildi. Halbuki Terakkiperver Fırka'nın isyan bölgelerinde teşkilatı bile yoktu."

Anayasanın bütün normal ve hatta liberal yapısına rağmen şartlar Türkiye'de çok partili bir rejim için henüz olgunlaşmış değildi. Fırkanın za-

ten yok denecek kadar az olan şubelerinde araştırmalar yapıldı. Fırkanın irtica teşebbüsleri, kaçakçılık vs. gibi işlerle ilgisi hakkında hava yaratılıyordu. Basın mensubu, üniversiteli veya aydın bir kısım kimseler ve diğer bazıları tevkif edilerek İstiklal mahkemelerine verildiler.

Şevket Süreyya Aydemir, "İhtilalci kadronun bir gün kendi içinde parçalanması, ihtilallerin değişmez kanunudur. Eğer Millî Mücadele'ye bir ihtilal dersek, o da bu kanunun hükmünden kendini kurtaramadı. Ve ihtilali yapan kadro bir gün kendi içinde parçalandı" demektedir. Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin fiilen ve hukuken tam anlamıyla yıkıldığı bir dönemde Millî Mücadele'yi başlatan kadronun, yeni Türk Devleti'nin kurumlarıyla kurulduğu bir dönemde ana fikirlerde, inançta ve hedefte bir ayrılıktan bahsedilemezse de zaman zaman yollarının ayrıldığını görmekteyiz. Bu dönemde yaşanan dramatik olaylar belki de yeni Türk Devleti'nin daha sağlam, mana ve mahiyet itibariyle daha iyi bir demokrasinin tesisi için bir temel teşkil etmiştir.

22 Haziran 1926 yılında Gazi'ye suikast hazırlığı yapanlar arasına katılmak istenen İstanbul Milletvekili Kâzım Karabekir İzmir'deki İstiklal mahkemesinde yargılanmış ve beraat etmiş-

tır. Kısa sürede suikast tertibi gerekçesiyle Ankara'da da tutuklamalar başlar. Tutuklananlar arasında Kâzım Karabekir de vardır. Şüpheli görülen mebuslar ve mebus paşalar meclisten karar alınmadan tutuklanmışlardır. Kâzım Karabekir tutuklanınca Başvekil İsmet Paşa işe müdahale etmeyi lüzumlu görmüş ve Emniyet Müdürü'ne emir vererek Kâzım Karabekir'i serbest bıraktırmıştır. Bunun üzerine İstiklal Mahkemesi BMM adına yargı yetkisi kullandığını ileri sürerek buna müdahale eden İsmet Paşa'nın da tutuklanmasını gerekli görmüştür. Bu gelişmeler üzerine Kâzım Karabekir tekrar tutuklanmıştır. 27 Haziran'da başlayan mahkeme 13 Temmuz'da tamamlanmış; sanıklardan bir kısmı ölüm cezasına çarptırılmışlardır. Kâzım Karabekir ile birlikte Ali Fuat, Refet, Cafer Tayyar, Mersinli Cemal Paşa'larla bazı mebuslar beraat etmişlerdir.

5 Aralık 1927'de ordudan emekli edilen Kâzım Karabekir, İstanbul'a gelerek Erenköy'deki evinde inzivaya çekilmiştir. 1938 yılına kadar hatıralarını ve eserlerini yazmaya uğraştı. 1938 yılında yeni Cumhurbaşkanı ve çok yakın arkadaşı İsmet İnönü'nün Halil Edhem Eldem'in ölümlüyle boşalan İstanbul milletvekilliğine aday göstermesi üzerine ikinci defa milletvekili seçildi.

1946 yılındaki genel seçimlerde yeniden İstanbul milletvekili seçilen Kâzım Karabekir 23 Temmuz 1946 yılında TBMM Başkanı seçilmiş ve ölümüne kadar da bu görevini sürdürmüştür. 26 Ocak 1948 yılında geçirdiği kalp krizi ile vefat etmiştir.

Kâzım Karabekir'in cehaletle savaşın yolu olarak gençliğin ve halkın eğitim ve öğretimine şiddetle dikkat çekmesi, hatta bu uğurda bir başlangıç olarak okullar açması ve bütün dikkatini sosyo-kültürel alanda gençliğin üzerinde toplaması üzerinde durulması gereken bir husustur.

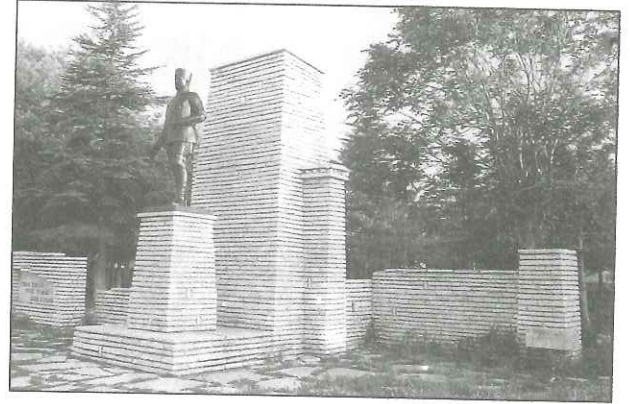
Savaşın, zulmün, esaretin ve ülke topraklarının elden gitmesinin ne demek olduğunu gayet iyi bilen Paşa, eğitimin yaygınlaştırılması ve bilginin elde edilmesi esnasında bu faaliyetin mutlaka millî ve manevî temeller üzerine oturtulması gerektiği düşüncesindedir.

Sonuç olarak; Kâzım Karabekir Paşa, ülke meselelerine vakıf, düşünen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkarken ülke ve toplum kalkınmasının ancak bilgi ile mümkün olabileceğini kabul eden bunun da yolunun bilginin tabana yayılması ile gerçekleşebileceğine inanan münevver bir insandır.

Konuşmamızı Kâzım Karabekir Paşa'nın söylediği şu sözler ile bitirmek istiyorum: "Va-

tandaş! Milletin hürriyetini tehlikede görürsen karşısındaki kim olursa olsun tek dağ başı mezar oluncaya kadar mücadele etmek vazifendir. Çünkü insanlarda hayat denen şeyin kıymeti ancak hürriyet iledir. Hür ol! Esir yaşama!”

Saygılarımla...

*Kâzım Karabekir Anıtı'ndan görüntüler,
Kâzım Karabekir (Karaman)*

